

Lexical of woodworking craft at the synchronic of the 21st century and that comes across in the sources of the end of the 19 – the beginning of the 20 centuries was investigated. Diachronic materials and synchronous was compared. State and dynamics of lexical were outlined.

Key words: Central Padilla dialects, lexicology, lexical of woodworking craft, dynamics of vocabulary.

УДК 808.3 (09)

Л. М. Марчило

ДО ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ СИНТЕТИЧНОЇ ФОРМИ МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ

Статтю присвячено проблемі формування синтетичних форм дієслова майбутнього часу доконаного виду в українській мові.

Ключові слова: дієслово, майбутній час, доконаний вид.

У слов'янських мовах уживаються синтетичні форми майбутнього часу доконаного виду, становлення яких було пов'язане з процесом видової диференціації. Мовознавці по-різному підходять до розв'язання проблеми утворення видо-часової системи слов'янських мов, оскільки початок формування категорій часу і виду припадає на період, не засвідчений писемними пам'ятками.

На взаємозв'язок відповідних категорій звертали увагу вітчизняні та зарубіжні мовознавці, які намагалися розв'язати проблему визначення видо-часового значення основ дієслів праслов'янської мови, оскільки «жодні дієслівні основи з видовими відтінками стали головним матеріалом, на якому пізніше розвинулись як категорія часу, так і сучасна категорія виду» [13, 5].

Згідно з концепцією Ю.С. Маслова, формуванню категорії виду передували зміни, пов'язані з перерозподілом дієслівних основ між лексико-граматичними угрупованнями дієслів праслов'янської мови. У найдавніший період існування праслов'янської мови дієслівним основам були властиві різноманітні видові відтінки у значенні. За цими відтінками дієслова об'єднувалися у певні групи (способи дії): статальний, мутативний, семельфактивний, еволютивний, неозначено-багаторазовий [7, 18]. Пізніше з'являються префіксальні способи дії: результативний, починальний, обмежено-тривалий, результативно-кратний. Усі способи дії з часом об'єднуються у три групи: граничні, неграничні та нейтральні [Там само, 28–30]. Крім того, у праслов'янській мові існувала також, перехресуючись із першою, кореляція означеності/неозначеності (неозначено-багаторазові та результативно-кратні основи протиставлялися усім іншим) [8, 105–106]. На основі зазначених кореляцій пізніше сформувалася категорія виду. Перерозподіл дієслівних основ між доконаним і недоконаним видом відбувається поступово. Розпочинається він ще у праслов'янській мові, а закінчується у період функціонування окремих слов'янських мов. Дієслівним основам, крім значення доконаності/недоконаності, були властиві ще й інші видові відтінки, успадковані від праслов'янської (можливо, і від праіндоєвропейської) доби. У староукраїнській мові зв'язок між категоріями часу і виду виявлявся в тому, що часові форми не могли утворюватися від основи будь-якого виду. У сучасній українській мові проста форма майбутнього часу – це форма тільки доконаного виду, в утворенні складеної та складної форми беруть участь інфінітиви тільки недоконаного виду. Категорія виду відіграла вирішальну роль у становленні форм майбутнього часу. Вибір певної форми з кількох синонімічних сполук був пов'язаний з видовими відтінками допоміжного дієслова.

Як зазначав О.О. Потєбня, форма теперішнього часу (спільноіндоєвропейська за походженням) здавна мала значення теперішнього. У зв'язку з формуванням нової категорії виду, теперішній недоконаний залишається теперішнім, а у теперішнього доконаного з'являється нове значення – значення майбутнього [11, 116]. У доісторичну епоху слов'янські форми типу ***damь**, ***vъzьmQ**, ***dvignQ** містили в собі видове значення доконаної дії і передавали часове значення майбутньої дії. Ф.І. Буслаєв, наприклад, зазначав, що в найдавніших церковнослов'янських пам'ятках види змішуються, а це свідчить про вживання теперішнього замість майбутнього і навпаки. Таке змішування видів виявилось у дієсловах **дам** (цсл. **дамь**) і **даю**, з яких перше доконаного виду, а друге – подовженого [2, 358].

На думку С.В. Мелікової-Голстої, вживання теперішнього часу в значенні майбутнього пояснюється «облигим місцем теперішнього серед інших часових форм, як форми, що не тільки відносить дію до певного моменту, але й позначає дію як таку, поза часом, яка має здатність переносити дію в майбутнє» [9, 233]. О.О. Потєбня пояснював це явище «порідненістю» часів. Він вважав, що короткочасна дія не може збігатися з «актом усвідомлення» цієї дії. Форму теперішнього часу можна вжити лише тоді, коли «їя уявляється настільки тривалою, що, почавшись до хвилини

усвідомлення, не припиняється протягом самого акту мовлення і усвідомлення” [11, 166]. Формування категорії виду призвело до втрати значення теперішнього часу у відповідних дієсловах і переходу до значення майбутнього часу [Там само, 166–167]. Дієслова **дамь, стану, кину** тощо, які у свідомості мовця позначали дію, що триває одну неподільну мить, набувають значення майбутнього. Основним граматичним значенням форми теперішнього часу доконаного виду стає футуральне значення. Як зауважував В.М. Русанівський, форми теперішнього часу почали усвідомлюватися як форми майбутнього часу, коли дієслова позначали внутрішньо обмежені дії [13, 39]. Цей процес розпочався ще у праїндоевропейській мові, бо таке явище спостерігається й у деяких інших індоевропейських мовах. Отже, розвиток простої форми майбутнього часу був тісно пов’язаний з процесом видової диференціації.

У праслов’янській мові категорія виду була — частковою, оскільки категорією ще не охоплювалася вся система дієслівних форм [7, 28–35]. Праслов’янська часова система мала синкретичну недиференційовану форму теперішнього/майбутнього часу, яка позначала дію, одночасну з моментом мовлення, і дію, що відбудеться після моменту мовлення, проте значення теперішнього чи майбутнього вона набувала тільки в контексті. З подальшим розвитком видової системи — на базі кореляції дієслів теперішнього часу за доконаністю/недоконаністю розвивається значення майбутнього доконаного (*jьdQ – *pojьdQ). Але цей процес був досить тривалий і порізному виявлявся в окремих слов’янських мовах” [5, 288]. У східно- та західнослов’янських мовах уживаються форми майбутнього часу, утворені від дієслів теперішнього часу за допомогою префіксів.

Первісно префікси, приєднуючись до дієслівної основи, змінювали семантичну структуру похідного слова, надавали дієслову додаткового значення, отже, виступали словотворчим формантом. З розвитком і стабілізацією категорії виду префікси набували абстрактніших значень і ставали показником граматичного значення доконаного виду. Більше того, префікси у слов’янських мовах стали основним засобом вираження граматичного значення доконаного виду.

У текстах пам’яток XI–XIII ст. фіксуються форми майбутнього часу доконаного виду з префіксами **въ-, въз-, вы-, до-, за-, из-, на-, о-, ^-, по-, пере-(прѣ-), при, про-, роз-, съ-, оу-**: *вс#ду* (ЛІ, 29), *вложиши* (КЛІ, 1149, 375), *втишемь* (ГВЛ, 1254, 820), *всѣть* (К.-П. Пат., 138); *въздо"ть*, (ЛІ, 11), *въсхощеть* (КЛІ, 1139, 301), *възмужаеть* (К.-П. Пат., 12); *вылѣзуть* (ЛІ, 7), *выжену* (КЛІ, 1149, 388), *не выдамь* (ГВЛ, 1289, 932), *вынесем* (К.-П. Пат., 80); *добью(т)* (ЛІ, 7), *не доидемь* (ГВЛ, 1253, 819); *запсчатаеть* (ЛІ, 945, 38), *заплатить* (40), *загребем* (К.-П. Пат., 188); *избереть* (ЛІ, 986, 72), *изѣдите* (ГВЛ, 1229, 760), *истѣкуть* (К.-П. Пат., 91); *нареку* (ЛІ, 983, 70), *наречетс#* (ГВЛ, 1205, 722), *напитаеть* (К.-П. Пат., 116); *всором#ть* (ЛІ, 1071, 165); *^дасть* (ЛІ, 912, 25), *^пуцю* (1071, 168), *^идоу* (КЛІ, 1147, 351), *^дасть* (ГВЛ, 1250, 809), *отженеть* (К.-П. Пат., 93); *пошлеть* (ЛІ, 945, 40), *поѣду* (КЛІ, 1150, 398), *пожгоуть* (ГВЛ, 1254, 823); *пережьгуть* (ЛІ, 7), *перестоупить* (КЛІ, 1145, 318), *перѣду* (1150, 414), *передадимь* (ГВЛ, 1290, 934), *прѣложю* (ЛІ, 1093, 213), *преидеть* (КЛІ, 1149, 393), *преидоуть* (ГВЛ, 1254, 823), *превънесе* (К.-П. Пат., 89); *приведу* (ЛІ, 971, 59), *пришлю* (КЛІ, 1146, 339), *при~доуть* (ГВЛ, 1287, 910), *призовем* (К.-П. Пат., 189); *проклѣну* (ЛІ, 986, 86), *прольютъ* (КЛІ, 1147, 351), *про"вишь* (ГВЛ, 1276, 875), *просіаеть* (К.-П. Пат., 22); *раздуиить* (ЛІ, 1015, 124), *раздѣлимь* (КЛІ, 1146, 337), *расоудить* (ГВЛ, 1268, 864), *раскопаю* (К.-П. Пат., 33); *оубѣжить* (ЛІ, 945, 40), *оузримь* (КЛІ, 1146, 323), *оудержишь* (1195, 683), *с# оусрамить* (ГВЛ, 1256, 831).

Багатозначні префікси, приєднуючись до дієслів, що належали до різних тематичних груп, уточнювали значення кореня, змінювали первісне лексичне значення дієслова, надавали різноманітних семантичних відтінків. Зважаючи на різноманітність значень префіксів, дещо недиференційований склад формотворчих префіксів, варто зауважити, що іноді чітко розмежувати роль префіксів в основах дієслів доконаного виду досить складно, особливо, коли йдеться про матеріали найдавніших писемних пам’яток. Згодом усі дієслова перерозподіляються і утворюють нову систему видових кореляцій, що призводить до поляризації членів корелятивної пари і до ліквідації синкретизму форми теперішнього/майбутнього часу дієслів.

У період появи найдавніших східнослов’янських писемних пам’яток категорія виду остаточно не сформувалася, а отже, форми теперішнього і майбутнього простого ще чітко не розрізнялися. Тому в давніх текстах траплялися випадки вживання форм теперішнього часу недоконаного виду у значенні майбутнього, а доконаного – у значенні теперішнього часу.

В Іпатіївському літописі виявлено чимало прикладів дієслів теперішнього часу недоконаного виду, які вживаються з футуральним значенням, напр.: *Млегъ же приимь въ оумѣ си рече николи же вс#ду на конь. ни вижю его боле того* (ЛІ, 912, 29); *аще ли безъ грамоты пр(и)идуть. и предани будутъ намъ. дѣржим(ъ) и хранимь дондѣже възвѣстимь кн#зю вашему* (945, 37); *азъ оутро пошлю*

по вы. вы же ре(ч)те не ѿдемъ ни на конехъ. ни пѣши идемъ. но понесете ны в лодыи. и възьнесутъ вы в лодыи (945, 44); да аще инъ кто пом(ы)сли(т). на страну вашу. да азъ буду противенъ ему. и бьюс# с ни(м) (971, 61); и помыслихъ на землю. Л#дскую. наступлю на зиму ꙗ на лѣто. и возму землю Л#дскую и мьщю землю Русьскую (1097, 240); любо с нимъ миръ створимъ любо с# с нимъ бьемъ (КЛ, 1147, 343); а любо соромъ сложю и земли своєї мьщю любо ч(с)ть свою налѣзу пакы ли а голову свою сложю (1149, 375–376); рекуще вже на ны приде(т) а мы с# с ни(м) бьемъ (1151, 442); но Глѣбъ ре(ч) лоуче сдѣ оумроу не идоу (1177, 606); и помысли во оумѣ своемъ. "ко Дѣтѣ имоу. а Рюрика выженоу изъ землѣ. и примоу единъ власть. Роускоюу. и с братьсю. и тогда мьщюс# Всеволодоу (1180, 615). Трапляються такі приклади і в пам'ятках інших жанрів, напр.: Аще ли изгониши мя, **иду** въ ину страну, потомъ възвращюся, дондеже вещь си минеть (К-П Пат., 130). Про футуральну семантику зазначених форм свідчить контекст та наявність інших простих форм, що вживаються у значенні майбутнього часу.

Г. Кржижкова вважає, що уявна видова недиференційованість пояснюється більш широким вживанням у давніх слов'янських мовах порівняно з сучасними форм теперішнього часу доконаного виду у значенні неактуальному [16, 184].

У науковій літературі представлені різні погляди щодо видового значення дієслів **вѣтечь**, **потечеть** [15, 238; 6, 44], які фіксує —Повѣсть времѣнныхъ лѣтъ", напр.: *из негоже взера. **потечеть** Волховъ. и втечь въ взеро великое Неве. и того взера вниде(т) оустъ въ море Вар#ское; ис того же лѣса **потечеть** Волга. на вѣстокъ(ъ). и **вѣтече(т)** седьмьюдес#тъ жерель. в море Хвалииское* (ЛЛ, 6). Такі форми вживаються у давніх текстах інших слов'янських мов, зокрема у сербо-хорватських пам'ятках [4, 86–89].

У різних списках можуть фіксуватися різні форми, напр.: *в неже втече(т) Днѣпръ рѣка Днѣпръ бо **потече** из Оковьскаго лѣ[са] и потечеть на полѣдне* (ЛЛ, 7); *Днѣпръ бо **течь** изъ Воковьскаго лѣса. и потечеть на полудѣни* (ЛЛ, 6). Такі форми могли бути виправлені пізніше. У період створення найдавніших східнослов'янських писемних пам'яток форми теперішнього часу доконаного виду, на думку Л.П. Якубинського, могли використовуватися у значенні теперішнього часу, а —префікси виступали лише у своєму лексичному значенні" [15, 238]. У кількох випадках дієслово з префіксом **по-** виступає в конструкції з прийменником **из**, а дієслово з префіксом **въ-** у конструкції з прийменником **въ**.

Поряд з дієсловами **втечь**, **потечеть** у тексті використовуються безпрефіксні та префіксальні форми дієслів з коренем **ид-**, напр.: *и проча" рѣкы. Десна. Припеть... иже **идеть** на вѣстокъ. въ часть Симову* (3–4); *а Двина изъ того же лѣса **потече(т)**. и **идеть** на полуночьє и **вниде(т)** в море Вар(#)ское* (6) та ін. Дослідники мови давньоруських літописів припускають, що префікси спочатку вживалися з конкретно-просторовим значенням. Пізніше вони набували нового значення – абстрактно-видового [12, 10]. Отже, у найдавніших східнослов'янських пам'ятках відбито тривалий процес формування слов'янської категорії виду. Давні тексти фіксують випадки вживання дієслівних форм з префіксами і без префіксів, видове і часове значення яких визначалося контекстом. Форми теперішнього часу доконаного виду могли вживатися у значенні теперішнього.

У пам'ятках пізнішого періоду (XIV–XV ст.) у відповідних контекстних умовах переважають форми теперішнього часу недоконаного виду (**идеть**, **оупадасть**), напр.: *...зъ ловы, погонными и осочьными нашими Жолобовомъ а Чудановомъ, (што) надъ Стыромъ сядять а стерегутъ пуцы наше Ретовское, почонъ отъ Песчаньки бродку, одъ граници Сениковъ, дорогою звечыстою до Любецкого мосту на болоте речьки Лютыцы, по половине зъ Любчємъ грань, куды речька **идеть**, лесы, урочысчы до Колодезиковъ...* (П, 1322, 21); *межи рѣками Морашками, до берега Морашки Сенковскои з лѣсомъ(ъ), что зовѣтъ(ъ) Стрюювъ(ъ) Рогъ(ъ), и с Коуликовыми лѣски, аже потол# где **оупадасть** Морашка Сенковска# оу Мораховоу Великоую* (1383, 62); *и **в(т)толи** дѣло(м) палтиновому где **оупадасть** оу молдаву оу бро(д) ниже села долгополѣ* (Рус., 1411, 74). Лише зрідка трапляються форми доконаного виду у значенні теперішнього: *але та **в(т)** руптури попрѣкъ оу могылу где вѣрба близко путѣ. та путомъ долѣ оу пото(к) што **истичеть** [!] **в(т)** виногда(д) потокомъ долѣ на единъ брѣзѣтъ што є(ст) на брѣзѣ тополици* (1422, 76). В останньому випадку форму вжито у грамоті, що походить з території Молдавії. В окремих дослідженнях висловлювалася думка про те, що форми **потечеть**, **вѣтечь** у давніх текстах можна вважати формами теперішнього часу дієслів **потѣкати**, **вѣтѣкати** [4, 89].

У пам'ятках XI–XIII ст. форми майбутнього часу доконаного виду вживаються на позначення конкретної одиничної дії, напр.: *а "зъ заоутра **вступлю** ^ города и **пойду** в городъ свои* (ЛЛ, 946, 47); *и прѣбоуди же тамо. доколѣ " **схожю** на ^цѣта твоего. а любо с нимъ миръ **възмоу**. пакы ли. а како*

с # с ни(м) оулажю (КЛ, 1148, 368); а " по тобѣ **поишю** рать свою (ГВЛ, 1289, 933); *И рече к нему блаженный: —дръзай, чадо, готовъ буди, въ 3 бо день **отъидеши**”* (К-П Пат., 117) та ін.

Прості форми можуть позначати регулярно повторювану дію, напр.: *имѣют законъ таковъ. Первѣше шед единъ от них, **възметъ** благословеніе от игумена, тажде по сих **поклонься** (= поклониться) пред святым олтарем три краты до земля...* (К-П Пат., 54–55) та ін.

Форми доконаного виду можуть уживатися зі значенням теперішнього неактуального (абстрактного), напр.: *Кто **призритъ** на странъство мое, и кто **напитаеть** мноую чадъ требующих, и кто **заступитъ** от обидимых, кто **помилуетъ** нищих?* (К-П Пат., 116).

У давньо- та староукраїнській мові форми майбутнього часу доконаного виду також могли позначати конкретну одиничну дію, напр.: *а толко **не приспею** на тотъ дѣнь* (П., 1387, 74); *А на(с), дѣ(и), тымъ убѣ(з)пѣчи(л), и(ж), дѣ(и), тоѣ до са(р)нови(ц)коѣ буды **w(т)вѣзу**, а потомъ, дѣ(и), приѣха(в)ши, **встатокъ забѣру** и ва(с) та(м) жеѣ, до тоѣ буды, **побѣру**...* (ДМВН, 1605, 89); *Жиды мов#тъ, же люде стѣи в(ъ) нѣбѣ будутъ ѣсти вола, который єдного дн#, на семи горах(ъ) траву з(ъ)ѣсть, и называєтс# той воля шораборъ* (Гал. Ключ, 1659, 82); *же я с сокѣрю **не пойду** в твою буду дровъ сѣкѣти* (АС, 1693, 114) та ін. Уживаються також форми, що позначають повторювану дію, напр.: *а коли которыи. **торговецъ поидеть**. **торговать** ис торун# через берестие до лучьска без печали будте а кто **поидеть** съ сею грамотою. через дорогычнѣ... **торговать**. ис торун#...* (П., після 1341, 24); *и пакъ коли до на(с) **прїиду(т)**. а мы имъ будемъ наши листы и(м) дати* (Рус., 1456, 104) та ін. На думку І.Г. Соколової, у ділових пам'ятках XV ст. форми з такими значеннями переважають [14, 13].

Прості форми майбутнього часу у найдавніший писемний період, як зазначають дослідники, використовувалися на позначення —**чого**” майбутнього, на відміну від інфінітивних конструкцій з допоміжними дієсловами **иму, хочу, почну**, які мали значення —**модавного**” майбутнього [10, 11–12].

У сучасній українській мові форми майбутнього часу дієслова «здатні виступати у відносному значенні, тобто виражати дію або стан, що передували моменту мовлення» [3, 146]. З такими значеннями відповідні форми могли вживатися вже в давньоукраїнській мові, напр.: *видѣхъ банѣ древ#ны. и **пережъгутъ** " велми. и **свълекутс#** и будутъ назѣ. и **вболютьс#** мытелью. и **возмутъ** вѣники. и начнутъ хвостати(с). и того собѣ добыю(т) **вдѣва выльзутъ** ле живы. и **оболютьс#** водою студеною. и тако **вживу(т)** (ЛП, 7).*

У пізніших пам'ятках також трапляються випадки вживання форм майбутнього часу у значенні минулого [1, 183], напр.: *... и **заразъ ставши на царскихъ вратахъ священникъ тоей же церкви крикнетъ** на народъ: —**ро Богъ! церковь горить!**”* (Л. Сам., 1655, 43); *Савка Оробенко **пойдет** у бровар, и зас[та]вши Бѣлана, питаєтсѣ: —**ѣване, чи ти іс тимъ бурлакою пил горѣлку, котори тепер у Мушенка лежить под прилавком и не говоритъ <, >?”*** (ДНРМ XVIII, 1729, 211).

Отже, зміни в системі форм майбутнього часу були пов'язані з розвитком видо-часової системи української мови. У період остаточної стабілізації категорії виду у мові було кілька синонімічних форм на позначення майбутньої дії. Проте в історичному процесі становлення майбутнього часу відбувся природний відбір форм уже на нових засадах, коли категорії виду і способів дії дістали граматичне оформлення. Дієслова теперішнього часу доконаного виду, позначаючи внутрішньо обмежені дії, починають усвідомлюватися як форми майбутнього часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Спостереження над синтаксисом українських літописів XVII ст. // Наук. зап. Ужгородського держ. ун-ту. – Ужгород : Книжково-журнальне вид-во, 1954. – Т. IX. – С. 165–243.
2. Буслаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка. – М. : Учпедгиз, 1959. – 623 с.
3. Грищенко А.П. Часова віднесеність речення // Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – С. 137–148.
4. Гудков В.П. Из истории славянского глагольного вида // ВЯ. – 1963. – Г. 1. – С. 86–89.
5. Історія української мови: Морфологія / С.П. Бевзенко, А.П. Грищенко, Т.Б. Лукінова та ін. – К. : Наук. думка, 1978. – 539 с.
6. Мазон А. Вид в славянских языках (принципы и проблемы). Доклад, представл. франц. делегацией. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 63 с.
7. Маслов Ю.С. Роль так называемой перфективации и имперфективации в процессе возникновения славянского глагольного вида. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 39 с.
8. Маслов Ю.С. Очерки по аспектологии. – Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1984. – 263 с.
9. Меликова-Голстая С.В. Будущее время в греческом языке // Ученые записки ЛГУ. Серия филологических наук. Вып. 15. – Л., 1952. – Т. 156. – С. 219–246.

10. Мустафина Э.К. Способы выражения значения будущего времени в тексте –Новести временных лет” (К вопросу о будущем времени в древнерусском языке): Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1984. – 19 с.
11. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. – М. : Просвещение, 1977. – Т. IV. Вып. II. Глагол. – 406 с.
12. Розанова Т.С. Настоящее и будущее простое время глагола в памятниках русской письменности XI–XVI веков: Автореф. дис... канд. филол. наук / Москов. гос. пед. ин-т. – М., 1952. – 16 с.
13. Русанівський В.М. Значення і взаємозв'язок граматичних категорій виду і часу в українській мові XVI–XVII ст. – К. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 99 с.
14. Соколова И.Г. Будущее время глагола в русской и украинской деловой письменности XV века: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.660 / Ташкентский гос. ун-т им. В.И. Ленина. – Ташкент, 1972. – 32 с.
15. Якубинский Л.П. История древнерусского языка / Предисл. и под ред. В.В. Виноградова. – М. : Учпедгиз, 1953.– 368 с.
16. Křížková H. Vývoj opisného futura v jazycich slovanských, svláště v ruštině. – Praha : Statni pedagogicke nakladatelství, 1960. – 202 s.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- АС – Актовая книга Стародубского городского уряда 1693 г. / Под ред. В.Л. Модзалевского. – Чернигов : Типография Г.М. Веселой, 1914. – 136 с.
- Гал. Ключ. – Іоанікій Галятовський. Ключ розуміння / Підгот. до вид. І.П. Чепіга; відп. ред. В.В. Німчук.– К. : Наук. думка, 1985. – 445 с.
- ГВЛ – Галицько-Волинський літопис / Цит. за виданням: Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. – М. : Изд-во вост. лит., 1962. – Т. 2. – С. 707–938.
- ДНРМ XVIII – Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України) / Підгот. до вид. В.А. Передрієнко.– К.: Наук. думка, 1976. – 416 с.
- КЛ – Київський літопис / Цит. за вид.: Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. – М. : Изд-во вост. лит., 1962. – Т. 2. – С. 285–707.
- К-П Пат. – Києво-Печерський Патерик. / Цит. за вид.: Абрамович Д. Києво-Печерський Патерик. – К.: Час, 1991. – XXVI + 280 с.
- ЛІ – Іпатіївський літопис / Цит. за вид.: Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. – М. : Изд-во вост. лит., 1962. – Т. 2. – С. 1–285.
- ЛЛ – Повесть временных лет / Цит. за вид.: Полное собрание русских летописей. Лаврентьевская летопись. – Л. : АН СССР, 1926. – Вып. 1. – VIII, 577 с.
- Л.Сам. – Лїтопись Самовидца по новооткрытым спискам. Издана Временною комиссией для разбора древних актов. – К. : Тип. К.Н. Милевского, 1878. – XVIII, 81, 469 с.
- П. – Грамоти XIV ст. / Упоряд., вступ. стаття, комент. і словники-покажчики М.М. Пешак. – К. : Наук. думка, 1974. – 255 с.
- Рус. – Українські грамоти XV ст. / Підгот. тексту, вступ. стаття і комент. В.М. Русанівського. – К. : Наук. думка, 1965. – 163 с.

Статья посвящена проблеме формирования синтетических форм глагола будущего времени совершенного вида в украинском языке.

Ключевые слова: глагол, будущее время, совершенный вид.

The article is devoted to the formation of synthetic form of the verb future tense perfective aspect in the Ukrainian language.

Key words: verb, the future tense, perfective aspect.

УДК 81'282.2

Т. А. Мислива

ДІАЛЕКТИЗМИ У ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ к. XX – п. XXI ст. (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ М. МАТІОС)

У статті розглянуто діалектну лексику у мові прозових творів М. Матіос. Простежено їхню роль у відображенні місцевого колориту, в образотворенні, індивідуалізації й етнографічній ідентифікації героїв художнього твору.

Ключові слова: діалектизм, жіноча проза, лексико-семантична група, стилістична функція.

Характерною особливістю мови художніх творів к. XX – п. XXI ст. є полістилізм – поєднання різних за своїм стилістичним статусом мовних засобів: книжних і розмовних, пафосних і знижених. Жіноча проза к. XX – п. XXI ст. активно апробує специфічні ознаки стилістичної системи сучасної української мови. Основний мовний критерій „правильно – неправильно” поступається критерію „природно – неприродно”.

Дослідження просторових відмінностей мови, історії постання наріч, вивчення структурних рівнів українських діалектів з увагою до різного типу говірок і визначення напрямів трансформації говірок неодноразово були об'єктом дослідження багатьох науковців (П. Гриценка, М. Вакуленка,